

Karl Morgensterni aasta 2020

Moonika Teemus

käsitajade ja haruldaste raamatute
osakonna juhataja

2020. aastat kutsuti raamatukogus Morgensterni aastaks, sest möödus 250 aastat raamatukogu esimese direktori, professor Karl Morgensterni (1770–1852) sünnist, mida tähistati mitmete sündmuste ja ettevõtmistega. Õigupoolest oli tegemist omamoodi traditsiooni jätkamisega – Morgensterni sünniaastapäeval toimusid näitused, ettekandepäevad ja ilmusid publikatsioonid ka 50 aastat tagasi, 1970. aastal, ja 25 aastat hiljem, 1995. aastal. Et Morgenstern oli ühtaegu ülikooli kunstimuuseumi rajaja ja esimene juhataja, nii toimusid aastapäevasündmused seekord tihedas koostöös ülikooli muuseumiga, samuti klassikalise filoloogia osakonnaga.

Aasta mõtteliseks sissejuhatuseks võib pidada juba 2019. aasta lõpus ilmunud 2020. aasta kalenderalbumit, mis tutvustas Morgensterni erakunstkogusse kuulunud maale ja joonistusi raamatukogu kunstkogus. Juba üksnes kalendripiltidena jäi Morgenstern meid seega saatma terveks järgmiseks aastaks.

Ametliku avalöögi said Morgensterni aasta sündmused 2020. aasta juunis, kui ülikooli kunstimuuseumis avati näitus „Kivilõikekunsti lummus. Morgenstern 250“ (koostas Jaanika Anderson). Näitusega jõudis peaaegu kogu hiilguses hoidlast näitusesaali kunstimuuseumi suurim kollektsioon – gemmivalandite kogu. Selle rajajaks oli just Morgenstern, kes kasutas miniatuurseid gemmivalandeid oma antiikmütoloogiat, -kultuuri ja -kunsti käsitlevate loengute näitlikustamiseks. Näitus pälvis 2021. aastal muuseumide aastaauhindade 2020. aasta parima ajutise näituse nominatsiooni. Veel teinegi ülikooli muuseumi näitus oli, küll väga kaudselt, seotud

Morgensterniga – tähetorni õues avati välinäitus Hommikutähest (sks *Morgenstern*) ehk planeet Veenusest ja selle uurimisest läbi aastasadade (koostasid Lea Leppik, Regina Pala, Jaak Jaaniste).

Oma sünnipäeva 28. augustil Morgenstern ise enamasti ei tähistanud, kuid 2020. aastal algas see päikesepaisteline päev piduliku koosviibimisega Toomemäel Morgensterni aias – *Area Morgensterniana's*. Aeda tähistav monument oli juubeliks Tartu linna toel värskelt renoveeritud. Lisaks teistele peokõnedele luges Ken Ird ülikooli muuseumist ette Morgensterni põhjaliku kinkekirja 1848. aastast, millega too andis talle kuulunud krundi ülikoolile. Sama päeva pärastlõunal kohtuti Raadi vanal kalmistul Morgensterni haul, mis sai samuti juubeliaastal korrastatud. Rektor Toomas Asseri, linnapea Urmas Klaasi ja emeriitprofessor Anne Lille sõnavõttude järel luges professor Janika Päll ette katkendi Morgensterni 1802. aastal Tartus peetud inauguratsioonikõnest „Kreeka ja rooma klassikute uurimise mõjust inimese harmoonilisele kujunemisele“.

Raamatukogu jaoks kujunes Morgensterni aasta keskseks sündmuseks näitus „Tartu klassik. Karl Morgenstern 250“. Näitus avati 24. septembril, millega tähistati ühtaegu raamatukogu 198. aastapäeva. Moonika Teemuse, Mare Ranna, Janika Pälli ja Malle Ermeli koostatud ja Lilian Mengeli kujundatud näitus tõi publikuni raamatukogus asuvad Morgensterniga seotud rikkalikud kogud – käsikirjad, raamatud ja kunstiteosed –, mille põhjal anti ülevaade tema elust ja tegevusest. Näituseruum oli jagatud kaheks: esimeses saalis

avanes Morgensterni kujunemislugu alates lapsepõlvest, gümnaasiumi- ja ülikooliaastatest kuni esimeste tööaastateni Halles ja Danzigis (Gdańsk); teise saali väljapanek tutvustas tema aastakümnete pikkust tegevust Tartus ülikooli professorina, raamatukoguhoidjana ja kunstimuuseumi rajajana. Peale selle võis osa saada Morgensterni lähematest ja pikematest reisidest Saksamaal, Prantsusmaal, Šveitsis ja Itaalias, kuulata tema kõnesid ja lugeda tema kohta kirja pandud arvukaid memuaare ja anekdoote. Et 2020. aastal tähistati üle maailma ka Ludwig van Beethoveni 250. sünniaastapäeva, siis oli 16. ja 17. detsembril fonoteegis väljas kahepäevane näitus „Morgenstern kohtub Beethoveniga“. Lisaks Beethoveni omakäelisele autograafile oli väljapanekul eksponeeritud tema „Koorifantaasia“ noodiraamat, mis raamatukogu vanima, helilooja eluajal, 1811. aastal ilmunud Beethoveni teose noodina pärineb just Morgensterni kogust.

Morgensterni aasta peasündmusena toimus 3. detsembril raamatukogu konverentsisaalis raamatukogu ja muuseumi ühine aastakonverents „Morgenstern ja tema aeg“. Konverentsi ettekanded käsitlesid Morgensterni enda tegevust (klassikalise filoloogia õppejõuna, kunstihuvilise ja -kogujana), tema lähemaid kaasteelisi (G. F. Pöschmann, G. B. Jäsche), samuti tema kaasaega laiemalt. Ettekanded on järele vaadatavad UTTV kodulehel. Kuus neist ilmusid artiklids vormituna Tartu Ülikooli muuseumi väljaandes „Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi“ 2021. aasta numbris.

Pikk ettekandepäev lõppes raamatuesitlusega. Eesti- ja ingliskeelne kaalukas kogumik „Qui vult, potest. Karl Morgenstern 250“ (koostaja Jaanika Anderson) sisaldab artikleid 15 autorilt ja neiski kajastatakse laia teemaderingi: tutvustatakse Morgensterni tegevust klassikalise filoloogina, esteetika ja kunstiajaloo professorina, kirjandusteoretikuna, raamatukoguhoidjana, kunstikoguja ja -harrastajana, pedagoogina. Lisaks eelnevale saab kogumikust lugeda Morgensterni perekonna- loost, tema teekonnast Danzigist Tartusse, temaga

Krista Aru Karl Morgensterni mälestumärgi ees kõnet pidamas (28.08.2020). Foto: Alar Madisson

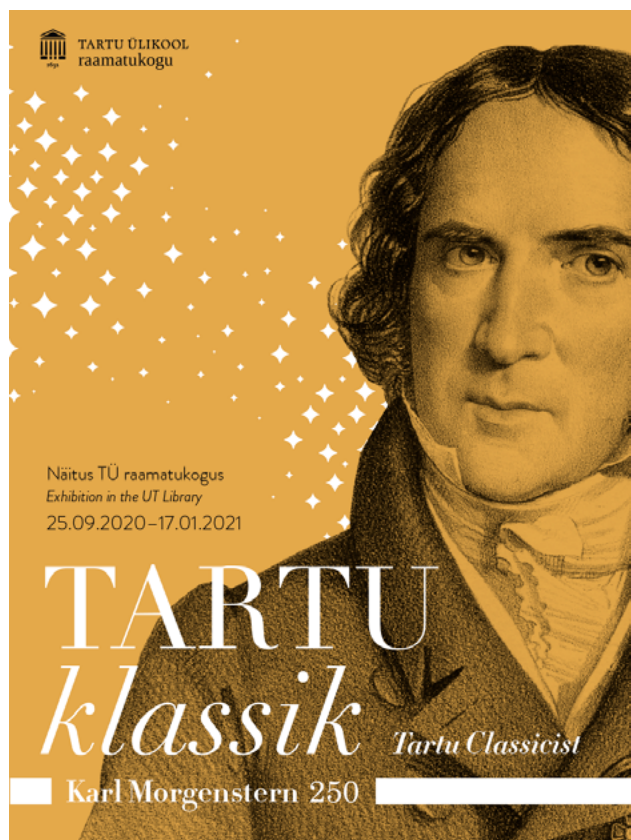

Moonika Teemus ja Jaanika Anderson.
Foto: Klassikaraadio

seotud paikadest Tartu linnas ja Morgensternist tema kaasaegsete mälestustes.

Ja muidugi ei saanud 2020. aastal Morgensternist üle ega ümber ka UTLIB teater. Traditsioonilise aastalõpuetteastena valmis seekord Kristina Paistsenaariumi järgi amatöörfilm „Koidutähe valgus Dorpati kohal“ – peategelaseks muidugi professor Morgenstern Ivo Voldi kehastuses. Sedagi saab vaadata UTTV kodulehel.

Hoolimata sellest, et Morgensterni aasta langes kokku keerulise esimese korona-aastaga, mis mõjutas kogu elu- ja töökorraldust, tähistasime Morgensterni 250 aasta juubelit väärikalt ja tegusalt. Kogu Morgensterni aasta programm nomineeriti 2021. aasta alguses Tartu Kultuurikandja 2020 auhinnale kultuurisündmuse kategoorias.

Tartu klassik. Karl Morgenstern 250. Näituse plakat.

Tartu klassik. Karl Morgenstern 250.
Näitus raamatukogu näituste saalis 25.09.2020–17.01.2021.
Foto: Andres Tennus

